

Gołub, Stanisław

Badania i częściowa rekonstrukcja średniowiecznej kamiennej wieży (stan. 1/2) i pozostałości cegielni (stan. 145) w Chełmie-Bieławinie

Archeologia Polski Środkowowschodniej 2, 162-164

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

STANISŁAW GOŁUB

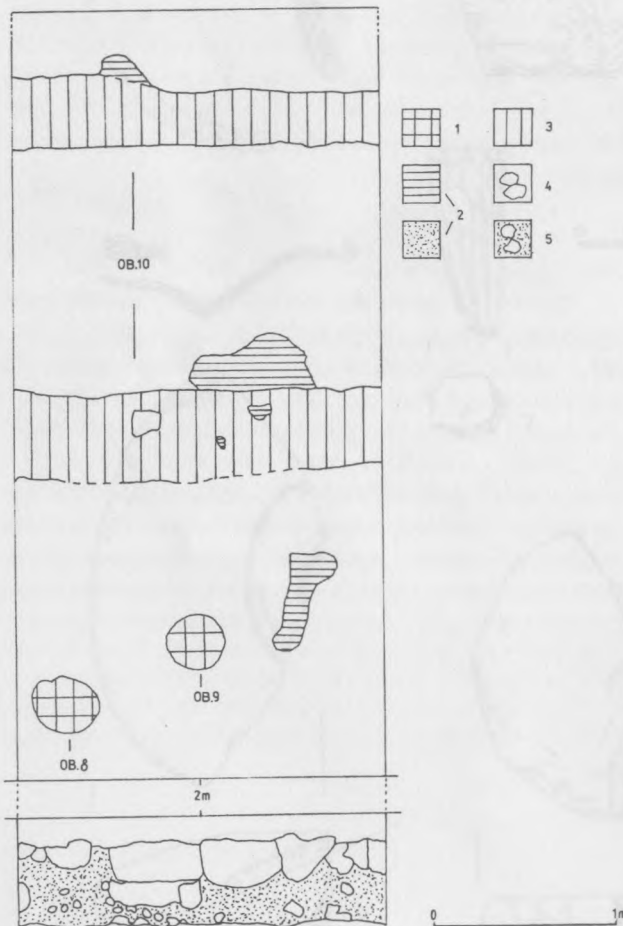
BADANIA I CZĘŚCIOWA REKONSTRUKCJA ŚREDNIOWIECZNEJ KAMIENNEJ WIEŻY (STAN. 1/2) I POZOSTAŁOŚCI CEGIELNI (STAN. 145) W CHELMIE-BIELAWINIE

W roku 1996 przeprowadzono prace wykopaliskowe i konserwatorskie przy ruinach kamiennej wieży w Chełmie-Bielawinie, stan. 1/2 (U. Ruszkowska, S. Gołub 1997). W związku z projektem utworzenia tutaj rezerwatu archeologicznego zasadnicze prace były podporządkowane częściowej rekonstrukcji ściany północnej. Odślonięto korony pozostałych murów prostokątnego w planie obiektu, wyrównano jego wnętrze i oczysz-

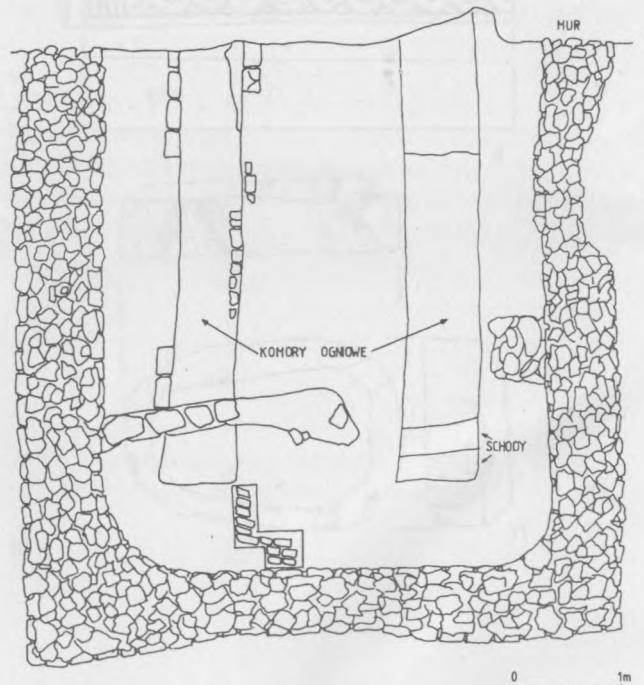
czono powierzchnię gródka. Założono tylko jeden sondażowy wykop (nr 11 - numeracja ciągła z dotychczasowych sezonów badawczych) o wymiarach 1 x 7 m, stykający się z zewnętrzną stroną ściany północnej. Z tej strony, podczas poprzednich badań (1976, 1979, 1983 i 1984) nie zakładano wykopów. W odległości około 4 m od lica muru odkryto pozostałości fundamentu nieokreślonej konstrukcji - budynku? (obiekt 10), a około 3 m od lica dwa niewielkie dołki postupowe - obiekt 8 i 9 (ryc. 1). Hipoteza, że są to ślady po rusztowaniach z czasów budowy wieży wymaga weryfikacji w toku dalszych prac wykopaliskowych.

Odkryty materiał ceramiczny mieści się w szerokim przedziale chronologicznym XII - XVII wieku. Inne zabytki reprezentowane są przez fragmenty cegieł palcówek, 1 fragment płytki posadzkowej, kości zwierzęce i przedmioty z żelaza - głównie gwoździe.

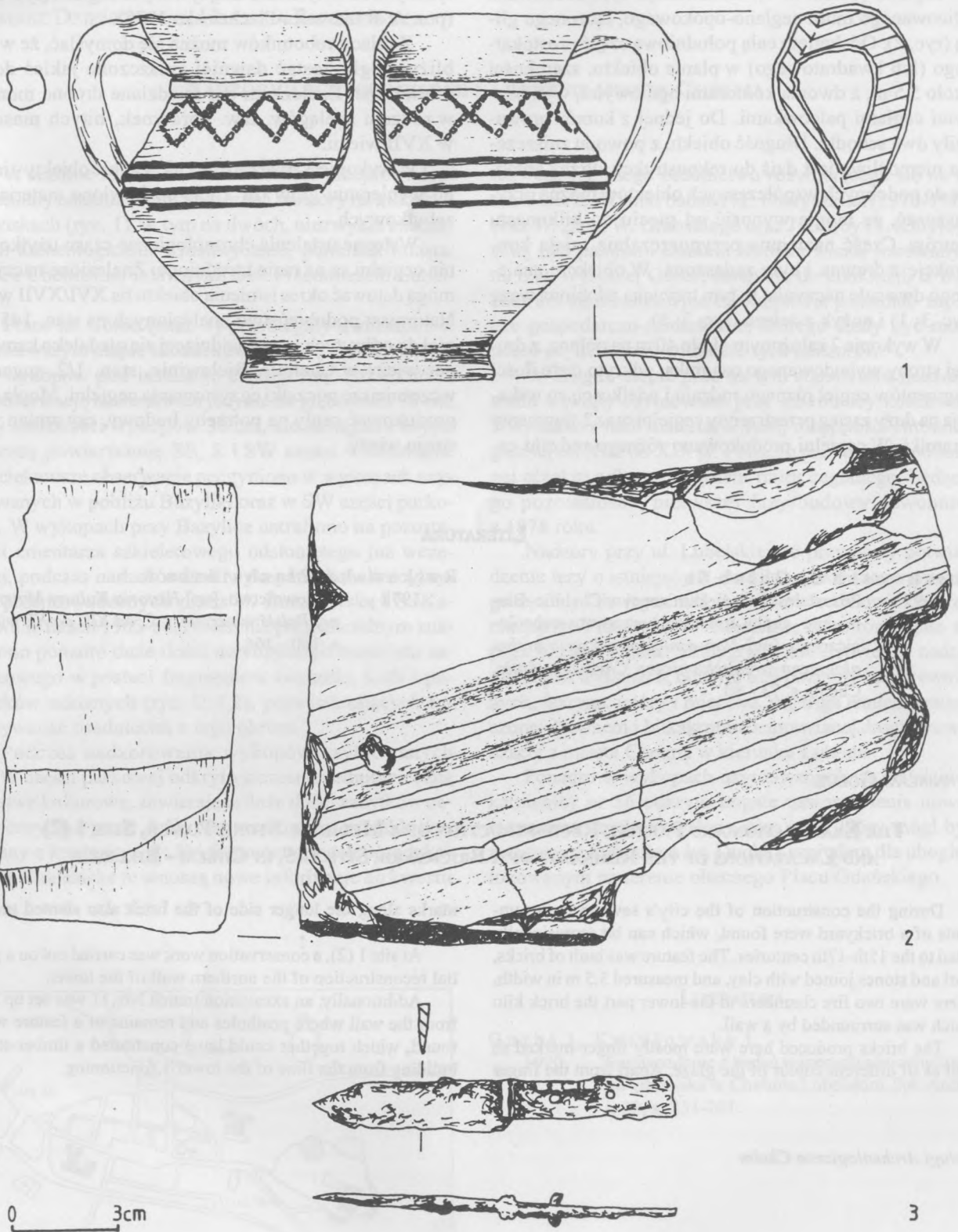
Ponieważ podczas wykonywania głębokich (do 5 m) wykopów fundamentowych pod obiekty powstającej oczyszczalni ścieków (ulica Bielawieńska) dokonano odkryć warstw osadniczych i obiektów murowanych prze-

Ryc. 1. Chełm-Bielawin, stan. 1/2. Plan wykopu na głębokości 130 cm z pozostałościami fundamentu nieokreślonego budynku (ob. 10) oraz dołkami postupowymi (ob. 8 i 9): 1-dołki postupowe, 2-zaprawa wapienna, 3-pozostałości fundamentu nieokreślonego budynku, 4-kamienie, 5-odsadzka kamienna wieży z zaprawą wapienną (rys. T. Dzieńkowski).

Ryc. 2. Chełm-Bielawin, stan. 145. Plan zachowanej części cegielni (ob. 1) (rys. St. Gołub, Z. Nowakowski).

Ryc. 3. Chełm-Bielawin, stan. 145. Wybór ceramiki z obiektu 1: 1 – ornamentowane naczynie z trzema uchami, 2 – fragmenty cegły palcówki z ukośnym palcowaniem, 3 – nożyk z żelaza (rys. A. Mazur wg Z. Nowakowskiego).

prowadzono tu prace o charakterze sondażowym. W wykopie 1 (największym) zbadano pozostałości dolnej części cegielni (obiekt nr 1). Konstrukcja była zbudowana z licowanego muru ceglano-opokowego, łączonego gliną (ryc. 2). Odsłonięto całą południową część prostokątnego (lub kwadratowego) w planie obiektu, szerokości około 5,5 m, z dwoma komorami ogniowymi, wykładanymi cegłami palcówkami. Do jednej z komór prowadziły dwa schodki. Długość obiektu z powodu zniszczenia niemożliwa jest dziś do rekonstrukcji. Przez analogię do podobnych współczesnych obiektów można przypuszczać, że mogła wynosić od pięciu do kilkunastu metrów. Część naziemna przypuszczalnie miała konstrukcję z drewna i była zadaszona. W obiekcie znaleziono dwa całe naczynia, w tym trzyuchą zdobioną wazę (ryc. 3: 1) i nożyk z żelaza (ryc. 3: 3).

W wykopie 2 założonym około 40 m na północ, z drugiej strony wybudowanego osadnika, odkryto duże ilości fragmentów cegieł różnego rodzaju i wielkości, co wskazuje na duży zasięg przestrzenny cegielni oraz 2 fragmenty ceramiki. W cegielni produkowano różnego rodzaju ce-

gły, m.in. palcówki, szklwione i formowane na stronie wierzchniej bruzdami podłużnymi oraz ukośnymi, niespotykanymi na dotychczas znajdujących ceglach (ryc. 3: 2) (por. A. Rutkowska-Płachcińska 1978).

Z relacji robotników można się domyślać, że w pobliżu mogły zostać dawniej zniszczone jakieś domy mieszkalne. Znalezli tu oni miedziane drobne monety, w rodzaju szelągów, tzw. boratynek, bitych masowo w XVII wieku.

W wykopie 3 zbadano dwa niewielkie objekty - jamy po wybieraniu gliny (nr 2 i 3) pozbawione materiałów zabytkowych.

Wstępne ustalenia chronologiczne czasu użytkowania cegielni są na razie utrudnione. Znalezione naczynia mogą datować okres istnienia obiektu na XVI/XVII wiek. Natomiast podobieństwo znalezionych na stan. 145 cegieł do odkrytych przy znajdującej się niedaleko kamiennej wieży w Chełmie-Bielawinie, stan. 1/2, sugeruje wcześniejsze początki egzystowania cegielni. Mogła ona produkować cegły na potrzeby budowy, czy zmian wystrój wieży.

LITERATURA

Ruszkowska U., Gołub St.

- 1997 Pozostałości wieży kamiennej w Chełmie-Bielawinie - próba utworzenia rezerwatu archeologicznego, [w:] *Najważniejsze odkrycia archeologiczno-architektoniczne Chełma i okolic*, Chełm, s. 73 - 80.

Rutkowska-Płachcińska A.

- 1978 Budownictwo, [w:] *Historia Kultury Materialnej Polski w zarysie, t. 2, od XIII do XV wieku*, s. 160 - 164.

STANISŁAW GOŁUB

THE EXAMINATION AND PARTIAL RECONSTRUCTION OF A MEDIEVAL STONE TOWER, SITE 1 (2) AND EXCAVATIONS OF THE REMNANTS OF A BRICKYARD, SITE 145, IN CHEŁM-BIELAWIN

During the construction of the city's sewage farm remnants of a brickyard were found, which can be provisionally dated to the 15th-17th centuries. The feature was built of bricks, marl and stones joined with clay, and measured 5,5 m in width. There were two fire chambers in the lower part the brick kiln which was surrounded by a wall.

The bricks produced here were mostly finger-marked as well as of different colour of the glaze. Apart from the finger

marks along the longer side of the brick also slanted marks occurred.

At site 1 (2), a conservation work was carried out on a partial reconstruction of the northern wall of the tower.

Additionally, an excavation trench No. 11 was set up 3 m from the wall where postholes and remains of a feature were found, which together could have constituted a timber-stone building from the time of the tower's functioning.

Usługi Archeologiczne Chełm